

בעזרת השם יתברך

גליון # 16 - חודש טבת תשכ"ט

אגרון עולמי לגלות את האמת על חיוב ישוב ארץ ישראל
שהיא מצות עשה מן התורה ושקולה כנגד כל מצות התורה

בירורי הלכות מכל ספרי שאלות ותשובות

הגליונות האלו מיוסדים לשבור את כח של אלו שמוציאים דיבתם רעה על ארצינו הקדושה כמו שכתוב בספר חפץ חיים בהקדמה, וז"ל: ועוד הלא ידוע הוא שנגזר עלינו גלות מפבר מעת מעשה המרגלים, כמו שכתוב בתהלים (פרק קי"ו, כ"ו-כ"ז), "וישא ידו להם להפיל אותם וגו' בגוים ולזרותם בארצות", וכמו שפרש רשארץ ישראל שם והרמב"ן בפקשת שלח, (במדבר י"ד א') וחטא המרגלים הלא היה עון לשון הרע, וכמו דאיתא בערכין (דף ט"ו.) אם כן אנו מכרחין לתקן זה החטא קדם הגאולה. וכדאיתא בתנא דבי אליהו שהלשון הרע עולה עד כנגד כסא הכבוד, ובפרט כשהוא מדבר נגד ארץ ישראל.

על ידי שנלמוד על מצות ישוב ארץ ישראל נזכה שכל בני ישראל יעלו לארצינו הקדושה כמ"ש בעובדיה (פרק א פסוק יז) ובהר ציון תהיה פליטה והיה קדש וירשו בית יעקב את מורשיהם. (ובספר ישעיה פרק ס פסוק כא) ועמד כלם צדיקים לעולם וירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר. הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה' בעתה אחישנה. ונזכה בקרוב ממש לביאת משיח צדקינו בב"א.

עוד לקטנו מדברי חז"ל בש"ס בבלי ירושלמי ומדרשים, זוהר הקדוש תיקונים וספרי הראשונים, ומספרי מוסר וספרי ח"ן מגדולי האחרונים וספרי תלמידי הבעל שם טוב זצלה"ה

עיה"ק צפת תובב"א

מצות ישיבת ארץ ישראל

על פי שאלות ותשובות באלף שנים האחרונות

שו"ת מהרש"ך לרבי שלמה [ב"ר אברהם] חלק ב סימן מה

מגדולי הפוסקים בעיר טורקיה במאה הרביעית לאלף הששי, הוא היה אחד מגדולי

הרבנים המשיבים ורבי הדור פנו אליו, נפטר בשנת שס"ב

שאלה ראובן שמעון לוי ויהודה ארבעתם יחד נדרו ללכת לארץ ישראל תוב"ב הם וטפם וכל אשר להם ועל זה נשבעו ארבעתם שבועה חמורה בנקיטת חפץ ע"ד המב"ה = על דעת המקום ברוך הוא = ועל דעת שלשה רבני ישראל הלא הם הרב כמהר"ר שמואל די מדינה זלה"ה והרב כמהר"ר שלמה הכהן נר"ו והרב כמהר"ר בצלאל תושב ירושלים תוב"ב וקבלו עליהם נזירות שמשון בכל תנאיו על תנאי אם לא יארע להם אונס ניכר לצאת מהעיר מונישטיריו בכל חדש אדר הב"ר ללכת דרך צפת תוב"ב ואחר שנדרו' ונשבעו אירע להם אונסין שמחמת האונסין אינם יכולי' לצאת מהעיר וללכת

ראשונה ששנים מהם חייבים לדיין אחד שהיה דיין העיר סך גדול והגיע זמן הפרעון ורצו לפורעו כדי להפטר ממנו ולא רצה הדיין לקבל מעותיו ולהפרע מהם אלא הכריחם שיכתבו מחדש עליהם הסך ההוא ולכן אינם יכולים לצאת מהעיר עם טפם עד שיפרעו לדיין והדיין אינו רוצה להפרע מהם וזהו אונס גדול להם והם ודאי בשעת הנדר והשבועה לא נחיתו על דא ועו' כי בשעה הנדר והשבועה לא עלה במחשבה שהמלך יר"ה יגזור על כל בני מלכותו שהמעות יפחיתו מערכם כי בסבה זו ירדו מנכסיהם ואם הולכים לארץ ישראל לא ישאר להם קרן כי ההוצאה רבה ואיך ישאו ויתנו לכלכל את טפם והם אינם יודעים שום מלאכה כדי שיתפרנסו וח"ו יבאו להצטרך לבריות והם ודאי בשע' נדרם לא היו יודעי' כל זה שאם היו יודעים לא היו נודרים ועוד שיש להם ממון רב ביד התוגרמי' שחייבים להם והתוגרמי' אינם פורעי' חובותם כ"כ בנקל ואין הזמן הקצוב להם לצאת מהעיר מספיק לגבות חובותם מידי התוגרמי' ואם ילכו יאבדו ממון רב ואין להם אונס גדול מזה. ועוד כי א' מהנודדי' יש לו בן קטן שאינו יונק משדי אמו כלל אלא יש לו בביתו מנקת אחת שמניק לו את הילד ואם הלך ילך לארץ ישראל אין לו מנקת להניק את בנו בדרך ויבא לידי פיקוח נפש כל האונסין הנז' אירע להם אחר הנדר והשבועה הנז' לכן יורנו מורנו אם יש להם איזה מין התר ע"ד נדרם ושבועתם מחמת האונסין הנז' ומה' יהיה משכורתך שלמה.

תשובה בשמים עדי כי מאז שמעתי מזאת השבועה והנזירות שקבלו עליהם הגבירים הנז' בכל תוקף כמו שבא בשאלה חרה לי עד מות יען כי אהבת עולם אהבתים והנה ראיתי אני כי היה מן הנמנעות שיש להם טבע קיים לצאת מעירם לעלות לארץ ישראל והכניסו עצמם במבוכה גדולה לקבל עליהם חומרות גדולות ודבר שלא היה אפשר להם לקיים והנה כאשר דמיתי כן היתה שנתחרטו מאשר קיימו וקבלו עליהם ועם היות כי נותנים טעמים וסבות לחרטתם עכ"ז לא הייתי רוצה להיות נזקק לשאלתם ולהטפל בזה הענין יען כי אפילו את"ל שיהיה מקום להתיר נדרם ושבועתם עכ"ז לא ימלט מהיות נכשלים או

במה שהכניסו עצמם לקבל עליהם חומרות בדבר הנראה לעין כל שלא היה מקום לקיימם אך עתה ראיתי כי באו מים עד נפש כי הגיע הזמן שקבעו לשבועתם ונדרם וצריך על כל פנים לבקש איזה צד ואופן ויהי מה להקל מעליהם העונש ומוטב שיאכלו בשר תמותות שחוטות ולא נבלות והשם יכפר בעד. והנה היום עם היותי טרוד עד מאד להפצרות בני אברהם יצ"ו התאפקתי כי אמר שעל כל פנים צריך שאכתוב תכף הנראה לע"ד לשלוח התשובה על ידי רץ.

ואומר כי בלי ספק השבועה שקבלו עליהם הגבירים הנז' אין מקום להתירה על ידי שאלת חכם כיון שנתקבלה עד"ר = על דעת רבים = מפורשים כמו שבא בשאלה ונוסף על זה חומרת הנזירות שאין מקום להתירו על ידי שאלת חכם לכן צריך לחקור לדעת אם יש מקום להתיר בלא שאלת חכם. והנה בא בשאלה טענות מגלגולים ועניינים אשר נתחדשו על הגבירים הנז' אחר שקבלו עליהם החומרות הנ"ל כנראה שהם באים בטענת אונס וא"כ נקיים הם משבועתם ונדר נזירותם דאחר מארבעה נדרים המותרים בלא שאלת חכם הוא נדרי אונסין כדאיתא במתניתין ריש פרק ד' נדרים. ותנן תו בהאי פרקא נדרי אונסין הדירו חבירו שיאכל אצלו וחלה הוא או שחלה בנו או שעכבו נהר הרי אלו נדרי אונסין ויראה שצריך לדקדק אם יספיק איזה אונס להתיר את הנדר ואפילו שלא יהיה אונס גמור או דילמא לא סגי אלא באונס גדול. והנה רבנו ירוחם ז"ל כתב דמא דקתני מתניתין או שעכבו נהר היינו שגדל הנהר מהפלגת שלגים דהוי מלתא דלא שכיח ויר' דהטעם שהזקיקו לפרש כן היינו משום דלא תקשי מאי דמייתי גמרא עליה דהוא דא"ל אי לא אתינא מכאן ועד תלתין יומין להוי גיטא אתא לסוף תלתין יומין ופסקיה מבר' א"ל חזו דאתאי ח"ד אמ' שמואל לא שמיה מתיא וקאמ' גמר' ודילמ' אונס' דשכיח שאני כו' יר' משו' דאונס דשכיח לא חשיב אונס והנה ראיתי לרב הגדול מוהרר"י נ' לב ז"ל שכתב בספרו הג' על מה שכתב הרא"ם ז"ל דכל אפין שוין דאומדנא ודעתא דכל הנודרים סתמא על אותו הכנסת שמתפללי' בו הם נודרים וכשהם יוצאים שיוציאו הס"ת

והחפצים למקום שילכו להתפלל ולקבוע תפלתם וכתב עליו הרב הנז' ז"ל אם לחשך אדם לומר דקשיא ליה לרב ז"ל קושיא חזקה דאמרי פ"ק דכתובות ההוא דאמר להו אי לא אתינא מכאן ועד תלתין יומין להוי גיטא אתא בסוף תלתין יומין ופסקיה מברא א"ל חזו דאתאי חזו דאתאי אמר שמואל לא שמיה מתיא ודילמא אונסא דשכיח שאני דאיבעי ליה לאתנויי ולא אתני איהו דאפסיד אנפשיה וכיון דכן הוא דמלתא דשכיחא היא בזאת המדינה שאדם יוצא מקהל לקהל וה"ל לאתנויי ולא אתני דאיהו דאפסיד אנפשיה איברא דלכאורה נר' דהך קושייא היא קושייא אלימתא לסברת הרב ז"ל וכד מעיינן שפיר אשכחינן דלאו מלתא דשאני התם דליכא אומדנא דאונסא דשכיחא הוא ולא אתני איכא למימר דדילמא לא קפיד דלהוי גיטא אבל בנ"ד דאיכא אומדנא ועיקרא דמילתא תליא באומדנא אמרינן דעתיה דלכך נתכוון ולא אצטריך ליה לאתנויי ולא אמרינן דאיהו דאפסיד אנפשיה כי סמכא דעתיה דכ"ע ידעי דלכך מתכוין וא"כ יר' דיש לתמוה דלמה הוצרך רבנו ירוחם לפרש דההיא דקתני מתניתין עכבו נהר הוי שעלה מהפשרת שלגים דאי משום ההיא דגיטין יר' דבמה שחלק מוהרר"י נ' לב זלה"ה לפלוגי לההיא דהרא"ם זלה"ה סגי נמי לפלוגי מדינא דמתניתין דנדרו אונסין ואף על גב דנימא דמאי דקתני שעכבו נהר היינו עכוב דשכיח מ"מ ליכא לאקשוויי מההיא דגיטין דשאני התם דדלמא לא קפיד דלהוי גיטא אבל הכא לענין נדרים אזלינן בתר אומדנא וא"כ אמדינן דעתיה דלא נתכון ולא עלה על דעתו לאסור נכסיו על חבירו אם לא יאכל עמו אלא כשיוכל לבא בלא אונס כלל ולא יבא וכמו שכתב הר"ן ז"ל בפ"י המשנה. איברא דמפשטא דשמעתא דמייתי גמרא פרק ד' נדרים משמע דלענין נדרים נמי בעינן שיהיה אונס גדול והכי איתא התם עלה דההיא עובדא דההוא גברא דאתפיס זכוותא בבי דינא ואמר אי לא אתינא עד תלתין יומין ליבטלון הני זכוותי אתניס ולא אתא אמר רב הונא בטילי זכוותיה א"ל רבא אנוס הוא ואונס רחמנא פטריה דכתי' ולנערה לא תעשה דבר וכ"ת קטלא שאני והתנן נדרי אונסין הדירו חבירו שיאכל אצלו וחלה הוא כו' ומקשה גמרא עליה דרבא מאי שנא מההוא דא"ל אי לא אתינא מכאן

ועד תלתין יומין להוי גיטא כו' ומשני דילמא אונסא דמגליא שאני ומברא מגלי אונסיה וא"כ להך שנוייא על כרחין צריכינן לאוקומי מתניתין דקתני או שעכבו נהר היינו שגדל הנהר מהפשרת השלגים וכן כתב שם הרא"ש ז"ל וז"ל שאני מברא דאונסא דשכיח הוא ועכבו נהר דמתניתין היינו שגדל הנהר מהפשרת שלגים ואי אפשר לעבור בו דלא שכיח מ"מ יראה דאיכא לדחויי ולומר דלקושטא דמילתא ומסקנא דגמרא אפילו אונסא דשכיח סגי לפטור בנדרי אונסין ואף על גב דלא אתני וכן בעלמא כההוא גוונא דההוא גברא דאתפיס זכוותיה ומאי דמשני גמרא עלה דההיא קושיא דמקשה לרבא מההוא דא"ל אי לא אתינא מכאן ועד תלתין יומין להוי גיטא וכו' יר' דהמתרץ תירץ לפי סברת המקשה ולדבריו קאמר דקושטא דמלתא דטעמא דההיא דגיטין דקאמר דאף על גב דפסקיה מברא דהוי גט ולא שמיה מתיא היינו משום דאין אונס בגיטין כדמסיק גמרא בפ"ק דכתובות דרבא סברא דנפשיה קאמר ואין אונס בגיטין משום צנועות ומשום פרוצות והלכתא כוותיה דרבא ואם כן לפי מסקנת רבא טעמא דההיא דפסקיה מברא הוי משום דאין אונס בגיטין ולא מטעמא דהוי אונסא דשכיח ואיבעי ליה לאתנויי ומעתה אין צורך לפרש דמאי דקתני או שעכבו נהר היינו שגדל הנהר מהפשרת שלגים וראיתי להר"ן ז"ל שכתב שם בפ' ד' נדרים גבי מאי דמשני גמרא ודלמא אונסא דמגלי שאני וז"ל וה"ה דה"מ לשנויי דהכא היינו טעמא משום דאין אונס בגיטין משום צנועות ומשום פרוצות כדאיתא בפ"ק דכתובות אלא דלפום טעמיה דמקשה דס"ל דיש טענת אונס בגיטין משני לה ואם כן יש לתמוה על מה שכתב רבנו ירוחם ז"ל שכתב דמאי דקתני מתניתין או שעכבו נהר דהיינו שעלה הנהר מהפשרת שלגים וכו' ויראה דמה שכתב הוי לקושטא ומסקנא דמלתא ומשום הכי יש לתמוה עליו. אמנם על הרא"ש אין לתמוה במה שכתב על שנוייא דמשני גמרא דלמא אונסא דמגליא שאני כמו שכתבתי למעלה דמה שכתב שם הוי מסקנת דברי המתרץ שתירץ מה שתירץ על פי דרך המקשה אמנם לקושטא דמילתא ומסקנא דגמרא ודאי דס"ל להרא"ש דמתניתין דקתני או שעכבו נהר הוי אפילו עכוב דשכיח ואין

צורך לפרש שעלה הנהר מהפשרת שלגים ויש להוכיח זה ממה שכתב הוא ז"ל בתשובה כלל ח' על ראובן ששדך בתו לשמעון ונשבע לו שיתן לו עמה חמשת אלפים זהובים והיה לו לראובן ממון רב ועל סמך שיגבה מחובותיו נדר ונתקלקלו חובותיו ושאלוהו אי מיקרי עובר על שבועתו וחייב מלקות או אם הוא אנוס והשיב דאם אין לראובן ממה לפרוע לא מחובותיו ולא מקרקעות וחפצים חוץ מבית דירתו וכלי תשמישו אז הוא פטור משבועתו מדכיון שהיה לו ממון רב בשעה שנשבע ואנוס גמור הוא ואינו חייב למכור דירתו וכלי תשמישו וכו' ובודאי עניות הוי מילתא דשכיח טפי מעשירות וכדאמרינן בפ' כל הגט היינו דאמרי אינסי מית חברך אשר איעשר לא תיאשר ומהאי טעמא אמרינן בפ' רבי אליעזר דנדרים דאף על גב דאין פותחין בנולד אף על פי כן פותחין בנולד דעניות מש"ה אמרינן דפותחין לו אלו היית יודע שהיית עובד על וחי אחיך עמך שהוא עני ואי אתה יכול לפרנסו וכו' ואם איתא דס"ל להרא"ש ז"ל דבאונסא דשכיח אמרינן ה"ל לאתנויי ואי אתני איהו דאפסיד אנפשיה אם כן אמאי כתב דראובן ששדך בתו ונדר לתת אותו סך שנדר שאין מחייבין אותו למכור ביתו וכלי תשמישו כיון דאנוס הוא דאדעתא דהכי לא נשבע דנהי דאין מחייבין אותו לגנוב ולגזול לקיים שבועתו כמו שכתב הריב"ש ז"ל מ"מ למה לא יתחייב למכור את ביתו וכלי תשמישו כיון דלא אתני מעיקרא אם כן נראה דיש להוכיח בלי ספק מזאת התשובה דס"ל להרא"ש ז"ל דאונסא דשכיח סגי ולא אמרינן ה"ל לאתנויי גם מדברי רש"י ז"ל יראה דיש להוכיח דס"ל דאונסא דשכיח סגי לפטור ואפילו דלא אתני ממה שכתב בשלהי ההיא שמעתא דההוא גברא דאתפיס זכוותא דמסיק גמרא שם והלכתא אסמכתא קניא והוא דלא אניס באונסא דמוכחא לאינסי כהאי דלעיל דפסקיה מברא בלי ספק מדבריו אלו יש להוכיח דס"ל דקושטא דמלתא למסקנא דגמרא הוא דאונסא דשכיח סגי ואע"ג דלא אתני דאלת"ה היכי קאמר דמאי דקאמר גמרא והוא דלא אניס דהיינו כי הך אונסא דפסקיה מברא והרי עדיין לחלוחית הדיין קיימת לעיל דהך שמעתא דקאמר גמרא דלמא אונסא דמגליא שאני ומברא מגליא אונסיה באופן דיר' לומר

ולאמת מה שכתבתי דלפי מסקנא דגמרא דקיימא לן דאין אונס בגיטין לא צריכין לומר דבאונסא דמתניתין דנדרי אונסין או באונסין דעלמא בעינן אונס דלא שכיח אלא אונסא דשכיח סגי וכל הנהו תירוצי דתריצו בגמרא בנדריים ובכתובות דמשמע מנייהו דאונסא דשכיח איבעיא ליה לאתנויי הוו דיחוייא בעלמא ולמסקנא דמלתא לא קיימי ויר' דג"כ יש לתמוה על מוהרר"י נ' לב זלה"ה דלמה הוצרך לתרץ ולחלק מה שחלק כמו שכתבתי למעלה כי היכי דלא תקשי עליה דהרב הגדול מהרא"ם זלה"ה מההיא דכתובות כמו שכתב דהא כיון דההוא תירוצא דקאמר גמרא דדילמא אונסא דשכיח שאני והו' הוי דיחוייא בעלמא אמנם למסקנא דגמרא הוי טעמא דמלתא משום דאין אונס בגיטין כיון שכן אין מקום להקשות מה שהקשה וקל להבין. ואם כן כפי מה שכתבתי דיר' לאסוקי דכל אונס סגי להתיר הנדר ואפי' שלא יהיה אונס גמור ואף על גב דלא אתני אם כן יראה בנ"ד כיון שהגבירי' האלו טוענים שנתגלגלו עליהם כל הגלגולים הבאים בשאלה אחר שנשבעו ונדרו אף על גב דנימא דהוו אונסים קלים אפ"ה סגי על פי הדרך שכתבתי ואדעתא דהכי לא נדרו ולא נשבעו לעלות לארץ ישראל. ועוד יראה טעם אחר להקל דאפי' את"ל דאונס קל לא סגי להתיר מ"מ בהצטרפות אונסים רבים אפילו שיהיו אונסים קלים לא גרעי מאונס א' גדול דכל אפין שווין דכל דאיכא אונס גדול הנדר והשבועה נתרים אפילו בלא שאלת חכם ועוד טעם אחד עולה על כלם דאפילו את"ל דאפילו אונסים רבים לא סגו כל שהם קלים ונימא דכל הני אונסים הבאים בשאלה הם אונסים קלים אפ"ה יראה להתיר כיון שבשעה שנשבעו וקבלו הנזירות התנו ואמרו על תנאי אם לא יארע להם אונס ניכר כו' וכבר כתבנו דכיון דאתני אפילו אונס כל דהו סגי דאין לומר דמה שהתנו על תנאי שלא יארע להם אונס ניכר כו' היינו שיהיה אונס גדול דלא שכיח דא"כ למה להם לאתנויי כי לא היה צריך לאתנויי אלא ודאי שהכוונה היתה לומר שכל איזה אונס שיזדמן להם כל שיהיה אונס מספיק לעכבם לא יהיו מחוייבים בקיום נדרם אפילו שיהיה אונס קל. כל זה ראיתי ונתון אל לבי להליץ בעד הגבירים הנ"ל להקל מעליהם העונש כי ידעתי נאמנ' שבשעה

שנשבעו כוונתם ולבם היה לשמים ועתה גם כן כוונתם רצויה אלא שהם מוכרחי' במעשיהם להתעכב מ"מ ראיתי להזהיר לגבירים הנז' שיעשו איזה דבר רשום לשלוח מנה יפה כופר נפשם לה' לעניי ארץ ישראל ובכן יחשב להם כאלו יעלו ויראו את פני ה' ובזה בטחתי בחסד אל יכפר בעדם ולא ישאר עליהם שום מכשול עון לא בעולם הזה ולא בעולם הבא.

נאם הצעיר שלמה הכהן.